A2-25/87

SPEECH CDA-PARTIJVOORZITTER DRS. W.G. VAN VELZEN OP DE PARTIJRAAD TE DEN HAAG OP 13 JUNI 1987

Onder embargo tot het moment van uitspreken. Uitgesproken tekst geldt.

Verbreden en verdiepen. Dat is de inzet waarmee we sinds de partijraad van 31 januari aan het werk zijn gegaan. Over de uitwerking van dat motto hebben we sindsdien intensief gesproken tijdens bezoeken aan de verschillende kamerkringen.

Verbreden, waar het gaat om het ledental. In een steekproef die wij onlangs deden, blijkt een sterke verjonging van de partij te zijn. Een grote instroom van nieuwe jonge leden die de uitstroom, vanwege het grote aandeel van ouderen, meer dan goed maakt. Een voorzichtige groei, nu rondom de 1%, die met ons aller inspanning kan toenemen tot zeker 5%. Zo zijn we met recht een brede volkspartij voor jong én oud.

Verbreden waar het gaat om de kiezers.

Bij de statenverkiezingen heeft het CDA door de bank genomen een respectabele score gemaakt. In alle colleges is het CDA nu weer vertegenwoordigd. De gedachte dat de samenstelling colleges recht hoort te doen aan de pluriformiteit in de provincie en de behoefte als CDA herkenbaar bij het beleid betrokken te zijn heeft zijn vruchten afgeworpen. Het CDA is een herkenbare partij geworden. De Kamer- en Statenverkiezingen tonen dat

duidelijk aan. Op die weg moeten we doorgaan en komen tot een verdere electorale uitbouw.

Herkenbaarheid leidt tot verbreding. Maar die verbreding kunnen we alleen vasthouden als er ook verdieping is. De christen-democratie heeft een rijke traditie als het om verdiepen gaat. Onlangs herdachten we de 150ste geboortedag van Jhr. mr. De Savornin Lohman. Zijn redes: het hoogste gezag en de hoogste vrijheid zijn ook nu nog relevant voor ons denken.

Ook vandaag willen we op deze partijraad bezig zijn met verdieping.

"Op weg naar een verantwoordelijke Samenleving in de jaren '90".

Een verantwoordelijke samenleving. Daarmee willen we aangeven waar het ons als Christen Democraten eigenlijk om gaat. Want in deze term ligt veel besloten.

Laten we ons terdege realiseren bij de discussie vandaag dat het geen nieuwe lijn is die wij inzetten.

In het Program van Uitgangspunten is de gespreide verantwoordelijkheid een kernbegrip. Een houding en een werkwijze die richting geeft aan de andere kernbegrippen: gerechtigheid, solidariteit en rentmeesterschap.
In 1983 hebben we grondig gediscussieerd over het rapport "Van Verzorgingsstaat naar Verzorgingsmaatschappij". Het CDA onder leiding van Piet Bukman is erin geslaagd tijdens de intensieve periode van éénwording ook politiek inhoudelijk een duidelijke lijn te formuleren. Een herkenbare lijn die gestalte heeft gekregen in onze programma's sindsdien, in allerlei nota's en in het door christen democraten gevoerde beleid.
De aanvaarding van onze visie op de verantwoordelijke samenleving neemt toe. Na een eerste periode waarin sommigen daarin restauratieve trekjes meenden te moeten bespeuren. Pas nu dringt het bij hen door dat het CDA bezig is met het onwikkelen van een visie op een samenleving in de jaren negentig.
Het CDA heeft dus het voortouw genomen in deze discussie. Dat verplicht ons door te gaan en een volgende stap te zetten.
En in die volgende stap zit ook het nieuwe van deze discussie. De discussie richt zich op de jaren '90 en de nieuwe programma's die we daarvoor gaan schrijven, om te beginnen met ons programma voor de Europese Verkiezingen in 1989. Maar de discussie staat niet los van de actualiteit. Want er zijn nu al wegen ingeslagen waarop we verder moeten gaan. Maar er zijn ook vragen en problemen hoe onze visie moet worden toegepast op de huidige situaties. Dat vraagt om nieuwe wegen en het opruimen van obstakels.
Daarom is het goed dat er vandaag veel CDA-ers zijn die in de hitte van de dagelijkse politiek staan. Bewindspersonen, kamerleden, bestuurders van provinciaal en lokaal niveau. Mensen uit verwante organisaties in het maatschappelijk middenveld. In alle discussiegroepen zult u ze tegenkomen en zij zullen ons bij uitstek laten zien hoe onze ideëen in de praktijk gerealiseerd kunnen worden. Het gaat immers om een continu proces. De verantwoordelijke samenleving komt niet in éên dag tot stand. Wat in dertig jaar is opgebouwd kan niet zomaar even worden omgebouwd. Het is een taaie klus die doorzettingsvermogen, creativiteit en een heldere koers vergt.
Op het onderwerp van de discussie die u straks gaat voeren, wil ik kort ingaan. Om u het denkkader te schetsen dat aan de nota ten grondslag ligt.
Centraal thema in de nota is de vermaatschappelijking. Dat wil zeggen het proces waarbij maatschappelijke
verantwoordelijkheden in de eerste plaats door de burgers zelf in hun maatschappelijke

verbanden worden beleefd en vervuld.
In de nota vindt u daar verschillende voorbeelden van. Voor de discussie wil ik u een paar aspecten van die vermaatschappelijking belichten.
Ten eerste de herkenbaarheid als christen democratische lijn. Ik wees u reeds op het directe verband met het kernbegrip van de gespreide verantwoordelijkheid. In politiek opzicht wil ik het aanduiden als een pleidooi voor de gemeenschappelijkheid in de samenleving.
Ik stel dat uitdrukkelijk tegenover het idee van het overheidscollectief, een peiler van de verzorgingstaat. En tegenover het andere uiterste van een atomaire maatschappij, een verbrokkelde en verindividualiseerde samenleving. Onze visie begint dus niet bij de terugtred van de overheid. Nee, het vindt haar oorsprong in de verantwoordelijkheid die de samenleving zelf heeft. Vanuit die gedachte willen we de rol van de overheid benaderen; stimulerend waar mogelijk, optredend waar vereist, randvoorwaarden scheppend waar gewenst, vloeren leggend waar nodig. Zo'n overheid past in ons streven naar publieke gerechtigheid. Dat is dus niet louter een terugtredende overheid: integendeel. Waar het bijvoorbeeld gaat om het handhaven van de rechtsorde en om het aanpakken van de milieuproblematiek zal de overheid in sommige opzichten zelfs naar voren moeten treden. En ook op die gebieden waar de eerste verantwoordelijkheid in het maatschappelijk middenveld ligt zal de overheid niet mogen ontbreken, zij zal de randvoorwaarden moeten scheppen dat recht wordt gedaan aan alle betrokkenen. Soms zal ook nieuwe regelgeving nodig zijn om het democratisch gehalte van maatschappelijke organisaties te garanderen. Grondrechten
mogen nooit en te nimmer aangetast worden. Er is dus bij een verantwoordelijke samenleving geen sprake van een afwezige maar van een medewerantwoordelijke overheid. Dat is geloven in en werken vanuit de gemeenschappelijkheid.
Een ander aspect van vermaatschappelijking is de mentaliteitsverandering. Vermaatschappelijking komt niet alleen door wetten en regels tot stand. Het is vooral een zaak van normen en waarden. Van veranderende opvattingen en gedragingen. Dat geldt voor degenen die actief zijn in de politiek, zoals vandaag hier bijeen. Bestuurders, gekozenen partijleden. Zij hebben een sleutelrol bij de mentaliteitsverandering. Maar het geldt ook voor de samenleving als geheel, de individuele burger, gemeenschapsverbanden, instellingen en organisaties. Dat zij onderkennen dat ze een veelbetekende rol hebben in het maatschappelijk reilen en zeilen. Dat dingen niét

automatisch door de overheid gebeuren. Dat het zonder hen niet vanzelf loopt. Dat er niet op elke hoek een politieagent staat, voor elk probleem een regeling is en bij elke taak een inspecteur.
Kan de samenleving dat aan, zijn er voldoende garanties dat dingen dan ook goed lopen of zelfs beter? Nee, dat gaat niet vanzelf en dat kost tijd. Het vraagt extra inspanning van diegenen die nu al verantwoordelijkheid dragen. We, zullen voortdurend de vinger aan de pols moeten houden. Het vraagt om een actief toerustingsbeleid. Ook anderen wijzen op verantwoordelijkheid en stimuleren zélf ook taken op te pakken. Als partijkader en als leden van het CDA kunnen we daar het voortouw bij nemen. Dat gebeurt ook al. Maar het vraagt nog veel meer inspanningen voor de toekomst.
Dan kom ik op het punt van de identiteit in het maatschappelijk middenveld.
Als we het hebben over een grotere rol voor maatschappelijke instellingen en organisaties dan gaat het
heel concreet over de identiteit. Ook in dat verband speelt het begrip herkenbaarheid een belangrijke rol. Mensen moeten zich inhoudelijk kunnen identificeren met gevolgen van beleid. Dat kan alleen als de afweging en de besluitvorming plaatsvinden in een herkenbaar kader.
In identiteitsgebonden verbanden die dicht bij de mensen staan. Op scholen, in besturen op het terrein van gezondheidszorg, in vakorganisaties, in formele en informele samenwerkingsverbanden. Daarom is het zaak dat we pal staan voor de identiteit als we het hebben over een verantwoordelijke samenleving. De overheid dient daarbij ruimte te geven aan de levens- en wereldbeschouwelijke dynamiek in onze samenleving.
Evenzeer aan de confessionele richting als aan de andere richtingen. De onlangs herdachte de Savornin Lohman stelde dat in 1922 reeds bij zijn gedachten over een christelijke staatsvisie.
Wij houden geen pleidooi voor herzuiling. Want daarbij is sprake van een paar grote en geïsoleerde identiteitsblokken. Nee, het gaat ons om een rijk geschakeerde maatschappelijke veelkleurigheid. Een pluriforme samenleving waarin men in gemeenschappelijke verantwoordelijkheid samenwerkt.
Het realiseren van een verantwoordelijke samenleving vin plaats in een periode waarin ook andere ontwikkelingen een rol spelen zoals groeiende technologie, de vergrijzing, milieuverontreiniging en de verinternationalisering. Belangrijk is om samenhang te brengen in de aanpak van ontwikkelingen door te werken vanuit de visie op de

verantwoordelijke samenleving. Op deze wijze wordt een samenhangend beleid mogelijk.
De discussie zullen wij voeren op een aantal terreinen die ook in de nota behandeld worden. Per terrein wordt de balans opgemaakt, een probleemstelling geformuleerd en enkele oplossingsrichtingen en voorbeelden daarvan aangegeven.
Ik wil over die blokken nog een paar dingen zeggen, ook met het oog op de politieke actualiteit. In de eerste plaats over de rol van de overheid en in het verlengde daarvan het functioneren van de democratie.
Terecht is de laatste tijd gesproken over een overbelast systeem waarin de overheid onvoldoende vat heeft op taken die haar zijn toebedeeld en de democratie haar controlerende functie niet goed kan uitoefenen. Een overheid die teveel wil regelen zonder voldoende acht te slaan op uitvoerbaarheid en controleerbaarheid, regelingen waar betrokkenen zich kennelijk niet aan gebonden voelen en een rechtssysteem die overtreders onvoldoende afschrikt. Zowel op het terrein van de grote als van de kleine fraude zijn duidelijke voorbeelden te geven. Een goede weg wordt ingeslagen bij de plannen voor vereenvoudiging van ons belastingstelsel. Doorzichtige regels, een betere toetsingsmogelijkheid, meer gedacht vanuit het gezichtspunt van de burger. Als ik vervolgens kijk naar de grote bestuurlijke operaties constateer ik dat deze nog onvoldoende resultaten afwerpen. Steeds meer raken we doordrongen van het feit dat deze operaties vragen om een totaal visie. Dat vraagt om een duidelijke herformulering van de overheidstaak. De afslanking van de rijksdienst die op dit moment plaatsvindt is een stap in dat proces.
Daarbij gaat het niet op de eerste plaats om het schrappen van formatieplaatsen, ofschoon de financiële situatie van ons land zo'n taakstelling noodzakelijk maakt, maar om de keuze welke taken wél en niet door de overheid dienen te gebeuren en de wijze waarop de overheid haar taken uitvoert. Creatief, klantgericht, slagvaardig, alert, flexibel en inspelend op de noden in de samenleving. Dat is
de bestuurlijke vernieuwing in een verantwoordelijke samenleving.
Dan kom ik op de twee volgende blokken, de markt- en de collectieve sector.
Het beleid op het terrein van de marktsector heeft de laatste jaren duidelijke resultaten gehad. Tezamen met het terugbrengen van de collectieve lasten is er dankzij de inspanningen van het kabinet en de Tweede Kamerfractie onder leiding van Bert de Vries een goede basis gelegd en een nieuw maatschappelijk perspectief gekomen.

Het is een goede zaak dat Lubbers II in het Regeerakkoord een duidelijke inspanningsverplichting op zich genomen heeft en zich er niet met vage beleidsintenties heeft willen afmaken.
Tegelijkertijd realiseert een ieder zich dat de politiek in haar eentje niet voor 200.000 werklozen minder kan zorgen. Noch kan zij alleen het financieringstekort met zoveel miljard terugbrengen, mede gelet op de huidige internationale situatie.
Gezamelijke verantwoordelijkheid van overheid en samenleving is ook hier de enig begaanbare weg. Sociale partners, zoals het FNV, CNV, NCW, bedrijven en onderwijsinstellingen die samen met de overheid om de tafel zitten en afspraken maken over afstemming van beleid en taken.
Het voorjaarsoverleg van twee weken geleden geeft duidelijk het signaal dat een verantwoordelijke samenleving in dit kader succesvol kan zijn. Die 200.000 werklozen minder is niet de zaak en de eer van Lubbers of van De Vries. Het is een zaak van ons allemaal. Het gaat erom dat we met elkaar, elk op zijn eigen plaats, de handen uit de mouwen steken en
met alle creativiteit en solidariteit die we hebben werken aan de groei van de werkgelegenheid en de vermindering van de werkloosheid.
De terugtred van de collectieve sector, ook dat probleem laat zich het beste benaderen vanuit de
verantwoordelijkheid. Er wordt immers een beroep gedaan op de solidariteit van mensen met anderen waar het gaat om noodzakelijke bezuinigingen.
Laten we alsjeblieft niet vergeten waar deze toe dienen.
Het uiteindelijk terugdringen van het financieringstekort en reduceren van het meest geldverslindende departement van rente en aflossing is geen doel in zich.
Deze inspanningen staan rechtstreeks in verband met de werkgelegenheidsdoelstelling. Terwijl zij uiteindelijk middelen moeten vrijmaken die voor allerlei problemen in de jaren '90 vereist zijn.
De herscholingsproblematiek, de milieuverontreiniging, de vergrijzing, de criminaliteit. Het gaat over ingrepen die noodzakelijk zijn voor de zekerheid in de toekomst.
We dienen ons bewust té zijn van het feit dat er een spanning is bij de beleidskeuzes die we in dit verband doen. Waar we ten allen tijde een schild voor de zwakken willen zijn maar ook zekerheid voor de toekomst willen bieden. Haar we willen dat mensen die aan de zijkant staan nu niet buiten de boot vallen. Maar waar ook ingrijpende maatregelen

nodig zijn om op termijn vloeren te kunnen garanderen. Om die spanning mogen we niet heenlopen. We moeten heldere keuzes maken waarin het perspectief dat we willen bieden duidelijk is. We moeten onze kritici bevragen op hun keuzes. Dat vereist een politieke visie, een herkenbare christen democratische aanpak.
In dat perspectief staan ook voorstellen zoals onlangs gedaan op het terrein van de gezondheidszorg. Laten we ons wel realiseren dat het bij de voorgestelde bezuinigingen nog steeds gaat om "minder-meer". Vorig jaar stegen de kosten van de volksgezondheid nog met 4%. Het is aan kabinet en fractie af te wegen wat in dit verband de beste keuzes zijn. Ik constateer dat wij als partij ons momenteel bezighouden met een discussie over de volksgezondheid. Deze discussie blijft nodig ook na de parlementaire behandeling van de bezuinigingsvoorstellen. In onze partijdiscussie gaat het erom invulling te geven aan de
vermaatschappelijking in deze sector. Voor een deel gaat het dan ook over de betaalbaarheid. De
bezuinigingsvoorstellen die het kabinet heeft gedaan, staan gelukkig grotendeels in lijn met de gedachten van het CDA-rapport en het rapport van de commissie Dekker. Het is wel belangrijk dat samenhang met het grote geheel in stand blijft. In dat kader past ook de invoering van de basisverzekering. Vanuit het solidariteitsbeginsel wordt in ons verkiezingsprogramma Uitzicht uitdrukkelijk gepleit voor een dergelijke constructie. De partijdiscussie zal meer zicht geven op de omvang en de wijze van financiëring van de basisverzekering. Ook zal er helderheid moeten komen over de wijze van besluitvorming in de sector gezondheidszorg. Dan gaat het om keuzes tussen bijvoorbeeld meer apparatuur of verplegenden.
Het voorbeeld van de gezondheidszorg sluit ook direct aan de laatste twee blokken die in de discussie aan de orde zullen komen.
In de nota worden die aangeduid als het georganiseerde en het informele deel van de non-profitsector. Bedoeld worden organisaties, instellingen alsmede kleinschalige maatschappelijke verbanden, gezinnen en andere leefverbanden.

Al die plaatsen in de samenleving waar in gemeenschap activiteiten worden ontplooid ten dienste van elkaar en van de maatschappij.
Dan hebben we het over die verbanden waar de verantwoordelijke samenleving ook daadwerkelijk gestalte kan krijgen. Het werkterrein waarop we ons in de komende jaren

steeds meer moeten richten.
Als we in dit verband over een verantwoordelijke samenleving spreken is de zorg voor elkaar een belangrijk element. Dan gaat het over professionele zorg, maar ook over vrijwilligerszorg en omgevingshulp. In onze discussienota over de volksgezondheid is berekend dat het aandeel van de betaalde zorg 13% bedraagt. Maar liefst 87% van de zorg voor elkaar geschiedt op onbetaalde of vrijwillige basis. Het gaat dus om een aspect van de verantwoordelijke samenleving dat zowel in economisch als in menselijk opzicht van enorme betekenis is. Daarbij wil ik nog eens onderstrepen dat al deze verantwoordelijkheden inclusief de zorgfunctie, gespreid dienen te worden en gelukkig ook al vaak zijn over vrouwen en mannen op alle terreinen. Als ik bijvoorbeeld kijk naar de onderlinge hulpverlening bij bejaarden, een niet te verwaarlozen onderdeel van de ouderenzorg, zie ik dat mannen en vrouwen gelijkelijk vertegenwoordigd zijn. De ouderen zijn in dat opzicht vaak heel wat eigentijdser dan veel werkende leeftijdsgroepen.
De zorgzaamheid is een belangrijk onderdeel van de verantwoordelijke samenleving. Maar we hebben het ook over andere verantwoordelijkheden. In de organisaties en instellingen. Op sociaal-economisch terrein, in het onderwijs, in de bestuurlijke sfeer. Haar ook in de kleinschalige samenlevingsverbanden liggen er duidelijke voorbeelden. Waar het gaat om het helpen van anderen in het
zoeken naar werk of opleiding, in het gezin, op straat of in de voetbalvereniging, ja, daar ook!
Die voetbal brengt mij, helaas ook op het probleem van de criminaliteit.
Een veelbesproken onderwerp, maar nog steeds toenemend. Een onderwerp dat alles te maken heeft met de discussie van vandaag. Omdat het criminaliteitsprobleem één van de afvalprodukten van de verzorgingsstaat is. Het feit dat mensen zich niet meer verantwoordelijk weten voor het gemeenschappelijke, een mentaliteit van laat maar gaan. Op straat, in het verkeer, op het voetbalveld, maar ook grootschalig bij overheid en bedrijfsleven. De overheid heeft hierbij een duidelijke rol, die op een aantal punten zelfs versterkt moet worden. Maar de burger in zijn verbanden is evenzeer verantwoordelijk. Op welke wijze deze mentaliteitsverandering kan plaatsvinden is nadrukkelijk aan de orde bij de discussie over de verantwoordelijkheid in de informele sector.
Een verantwoordelijke samenleving houdt niet op aan de grenzen van ons land. Uitgaande van ons principe dat overheid als schild voor de zwakken een duidelijke rol

heeft dient ontwikkelingssamenwerking één van onze belangrijkste prioriteiten te blijven. De partijraad heeft er bij de vaststelling van het actieprogramma Uitzicht nog eens uitgesproken dat Nederland zijn toegezegde verplichtingen in dit opzicht moet nakomen. De christen-democratie in Nederland heeft er in de afgelopen 20 jaar steeds garant voor gestaan dat Nederland in de strijd tegen echte armoede en honger een eerste plaats inneemt. Dat moet zo blijven.
Ook hier hoeft de overheid niet alles zelf te doen. Er ligt een belangrijke taak voor de medefinancieringsorganisaties. Daarnaast kunnen we hier en ginds gebruik maken van de
deskundigheid en de betrokkenheid van bedrijfsleven, kerken en maatschappelijke organisaties.
Ik heb u een aantal richtingen gegeven voor de discussie die u in de komende twee uur gaat voeren. We staan midden in een belangrijk proces. Op weg naar een verantwoordelijke samenleving in de jaren '90. Op weg naar een herkenbaar christen democratisch beleid. Een verdere verdieping van onze inzichten en een onderbouwing van onze politiek. Niet een op zichzelf staande discussie. Maar een discussie met wortels in het verleden en met lijnen naar de toekomst.
Een discussie binnen het CDA eerst in de partijraad en straks in alle afdelingen en volgend jaar opnieuw in de partijraad. Ook een discussie met de maatschappelijke organisaties en de andere politieke stromingen. Ik hoop dat zij allen die uitdaging aannemen.
Maar vooral een discussie met de samenleving, niet om de discussie, maar om iets in beweging te zetten. Op weg naar een verantwoordelijke samenleving.

Ik wens u een vruchtbare discussie toe.